

ATLAS INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
ISSN:2619-936X

Vol:5, Issue:19

2019

pp.413-430

Article Arrival Date: 13.04.2019

Published Date: 30.06.2019

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA FAL YAZMA GELENEĞİ ve MANZUM FALNAME METNİ

FAL WRITING TRADITION AND IN VERSE FALNAME TEXT IN CLASSICAL TURKISH LITERATURE

Büşra ÖZER

İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Ardahan/Türkiye

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31568/atlas.328>
Article Type : **Research Article**

ÖZET

İnsanoğlunun var oluşundan günümüze kadar uzanan fal bakma geleneği, falın kültürümüze ne kadar yerleştiğini ve kültürümüzdeki önemini göstermektedir. İnsanlar, hayatlarının hiçbir döneminde fal bakma/baktırmaktan vazgeçmemiştir. Bu sebeple, edebi eserlerimizin beslendiği hayat olgusunun içine fallar da dâhil edilmiştir.

İnsanlar, umut ettikleri şeyleri hayatlarında uygulamak için çaba sarf ederler. İsteklerin hangi oranda gerçekleşeceğine dair bilgiler edinmek üzere fala başvururlar. Fal baktırmaya hangi amaçla ihtiyaç duyulduğu, içinde bulunulan durumun veya dönemin şartlarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Yapılan fal yorumlarına dayanarak; kişinin beklentisi, dünyadaki var oluş amacını nasıl gördüğü, etrafındaki varlıkları nasıl algılayıp adlandırdığı anlaşılabilir.

Klasik Türk edebiyatımızda, fal bakma geleneğiyle ilgili yazılmış birçok eser bulunmaktadır. Bu konuda yazılmış olan eserlere Fâlnâme adı verilmektedir. Edebiyatımızda ayrı bir tür olarak ele alınan bu metinler, fal bakma geleneğiyle ilgili bilgi vermektedir. Bu eserlerin bir kısmı, fal bakma türlerinden biri olan Kur'an fallarıdır. Bu türde yazılan eserler, Kur'an-ı Kerim harflerinin hangi olay ve olgulara sembol olduğunu belirten eserlerdir. Fala olan inandırıcılığı sağlam temellere dayandırmak amacıyla, bu dayanakların başında Kur'an falının gelmesi, yapılan yorumların ayet ve hadislerle dayandırılması, kişilerin bilinçaltına temas etme halindedir. Çalışmaya esas olan Fâlnâme de bu türden bir eserdir.

Çalışmamızın kaynağı olan Fâlnâme metni, Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Yazma Eser salonunda kayıtlı ASL594 Mec. 52 numaralı mecmuanın 72b-75a yaprakları arasında bulunur.

Bu çalışmada klasik Türk edebiyatımızda Fal-ı Kur'an yazma geleneğinin anlatımından sonra, tespit ettiğimiz bir manzum Fâlnâme metni, tahlili ile birlikte sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Fal, Fâlnâme, Kur'an falı, yazma, halk inanışları

ABSTRACT

The tradition of fortune-telling from the existence of human beings to the present shows how much we have settled in our culture of culture and the importance of it in our culture. People have never stopped looking at the falcon at any time in their lives. For this reason, the phenomenon of life in which our literary works are nourished is included.

People strive to implement what they hope in their lives. They apply to get information about the rate at which the request will take place. The purpose for which the examination is required can vary depending on the situation or the circumstances of the period. Based on the comments of fortune-telling; It can be understood how the person expects, sees the purpose of existence in the world and how he perceives and names the beings around him.

In classical Turkish literature, there are many works written about fortune-telling tradition. The works written on this subject are called Fâlnâme. These texts, which are considered as a separate species in our literature, give information about the fortune-telling tradition. Some of these artefacts are one of the fortune-telling types of the Quran. The works written in this type are the works that indicate the Quran letters in which events and facts are symbols. In order to base the credibility of Fala on a firm foundation, the beginning of the Qur'an, and the interpretation of the interpretations based on the verses and hadiths, are in contact with the subconscious of individuals. Fâlnâme, which is the basis of the study, is a work of this kind.

The text of Fâlnâme, which is the source of our study, was registered at the Atatürk University Library, Seyfettin Özege, writing in the ASL594 Mec. It is located between the leaves 72b-75a.

In this study, after the expression of the tradition of writing of Fal-i Qur'an in our classical Turkish literature, a verse of Fâlnâme will be presented with his analysis.

Keywords: Fal, Fâlnâme, Quran, writing, folk beliefs

1. GİRİŞ

Sosyal, ekonomik ve kültürel hayatta insanlar karşılaştıkları belirsizliklerle baş etme yöntemi olarak, olayları ve durumları birtakım semboller aracılığıyla çözmeye çalışmışlardır. Bir anlam çıkarılmaya çalışılan bu semboller, kimi zaman rasyonel akla aykırı da olabilmektedir. Özellikle insanlar açısından ontolojik önem taşıyan kuraklık, savaş ya da hastalık gibi konularda ya da aşk, itibar ya da korku gibi yoğun duygularla ilişkili olaylarda mantık kuralları bir kenara bakılarak, mantığın ötesinde bir takım haber alma ritüel başvurulabilir. Bu fal bakma ritüellerinde pozitif geri bildirim alan bireylerin, bu davranışa yönelik bağlılıkları pekişebilir. Bundan dolayı birey herhangi bir olay karşısında çaresiz olduğunu düşündüğü zaman başvurabilmektedir.

İnsanlar olacakları önceden öğrenme, olumsuz olabilecek durumların önceden önlemine alma veya gerçekleşecek bir olayın sonucunun hayırlı olup olmayacağını bilme isteği veya boş vaktini değerlendirmek gibi amaçlardan dolayı fala yönelebilmektedir.

İnsanlar fal bakma eylemini gerçekleştirmek için sezgi gücünü kullanmıştır. Hatta bunun için halk arasında şamanlar, din adamları, el almış özel kişiler ya da halk arasında sezgisine güvenilenler gibi bazı özel kişiler de belirlenmiştir. İnsanların hayatlarına, düşünceleriyle ilgili detaylara ulaşabilmenin yolunun; onların zihnine, bilinçaltına temasla gerçek olabileceği düşüncesinden yola çıkarak bu amaçla birtakım fal ritüelleri gerçekleştirilir. Bazen de insanların dışında bazı özel araç-gereçlere de başvurulur. Bu araçlara başvurma bireysel olabildiği gibi yine yukarıda bahsedilenler gibi özel kişiler de olabilir. İnsanların bilgi edinme ve aktarma konusunda temel araçlarından birisi olan kitap da kimi fal ritüellerinde kullanılmıştır. Kitaptan bakılan fallarda kişi için önemi olan herhangi bir kitap kullanılabilir fakat Kuran ya da Mesnevi gibi bazı kitapların bu konuda özelleştiği görülür.

Fallar, belirsizliği gidererek, herhangi bir olumsuz olay karşısında sorumluluğu bireyden alarak ya da olumlu bir gelecek için umudu uyandırarak insan psikolojisi üzerinde çoğunlukla olumlu bir etkiye sahiptir. Fal bakma geleneğinin belirli kuralları ve tanımlarının olduğu fal türünde yazılmış eserler bulunur.

Günümüzde fal ile ilgili hala var olan birtakım durumlar vardır. Örneğin; lunaparklarda, eğlence yerlerinde veya sokakta bir kafes içine konulan tavşana önündeki kartlar çektilir ve kader/kısmet bu şekilde yorumlanır. Hatta “Falcı Bacı” gibi mobil uygulamalarla teknoloji ile de uyum sağlayabilmektedir.

2. FAL VE FALNAME GELENEĞİ

Falın sözlük anlamına baktığımızda “Arapça’da fâl (fe’l), uğur ve uğurlu şeyleri gösteren simge”ya da geleceği öğrenmek, şans, kısmeti anlamak amacıyla oyun kâğıdı, kahve telvesi,

el ayası gibi şeylere bakarak anlam çıkarma” (Devellioğlu, 2007: s. 134) anlamlarında geldiği görülür. Fal, insanların tabiatında var olan bir olgudur.

İnsanlar, yaşamlarının geri kalan kısmını, karşılaşacakları vaziyetleri önceden öğrenme veya bilinmeyene olan ilgisinden dolayı fala yönelmiştir. Bilinmeyen şey gizemlidir. Bilinen, somut olan varlıkları, olguları öğrenme isteğinden ziyade, insanoğluna bilinmeyen daha cazip gelmektedir. İnsanların genellikle en çaresiz ve en sıkıntılı olduğu dönemlerde başvurduğu fal, bu ihtiyacı karşılamak üzere bu işi meslek edinenler tarafından uygulanmaktadır. Gelecek hakkında öngöründe bulunduğu söyleyen bu kişiler hemen her dönemde büyük itibar görmüşlerdir.

Kâhin, sihirbaz, büyücü, şifacı, bakıcı, falcı diye adlandırılan bu kişiler, sezgi gücüne dayanarak görünmez varlıklarla temasa geçerek veya doğadaki bazı varlık, nesne, rakam ve şekilleri yorumlarlar. (İslam Ansiklopedisi, 1945: s. 449). Bu kişilerin gelecekle ilgili verdikleri hükümlere insanları inandırma çabaları hemen her durumda kendini gösterir.

Falcılarla aynı eylemi icra ettiği düşünülen kâhin, bakıcı ve sihirbazlar arasında farklar vardır. Bu kavramların uzlaştığı/kesiştği ana tema, bilinmeyenle yapılan temastır. İnsanoğlunun var oluşunun bir özelliği olan bilme yetisinin sınırlılığı, insanların fal konusuna olan merakını geçmişten günümüze kadar hala korumaktadır. Bu sebeple birey, kendisi ve etrafındakilerle ilgili durumların neticesini birtakım olgulara veya işaret şeklinde nitelendirilen durumlara bağlamaktadır. Bu amaçla icra edilen eylem, asırlardır varlığını sürdürmektedir.

Birçok toplumda ve bizim toplumumuzda da hala devam eden fal bakma eylemi, zamana ve mekâna göre hem benzerlik hem de farklılık gösterebilmektedir. Bilinmeyen gerçeklere ışık tuttuğu düşünülen fallar; işi, kısmeti, evliliği, kaderi bilme ve öğrenme arzusundan ileri gelmektedir. Örneğin; Cahiliye dönemi Arapları, sefere, savaşa veya ticarete, nikaha teşebbüs edecekleri zaman üç zar (üç ok atmak) çekerler veya kuş uçururlardı. Bu zarların/ okların birinde “Rabbim emretti” yahut “yap“ diye yazılı olurdu, diğerinde “Rabbim nehyetti“ yahut “yapma“ diye yazılıydı, biride boş bulunurdu. Biri elini torbaya sokar, zarlardan birini çeker emir çıkarsa yapar, nehy çıkarsa yapmazdı. Boş çıkarsa bir daha çekerlerdi. (Şamil İslam Ansiklopedisi, 1990: s. 143).

Geçmişten günümüze birçok fal çeşidi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; rastgele açılan bir kitaba bakarak, baklalara, suya, iskambil kağıtlarına, yıldızlara, aynaya, kahve telvesine bakılarak açılan fallardır. Bazı doğa olaylarını da gizemli bulan insanoğlu, bu olaylardaki şifreleri çözmek için yine fala başvurmuştur.

Falın en çok kullanıldığı alanlardan biri savaşlardır. Çıkılacak olan seferin sonucunun önceden öğrenilmesini amaç edinen fallardır. Bunların yanında; talih falı, kuşların uçuş falı, kızıl keklik falı da vardır. Renk falı, aşk falı, papatya falı, domino falı, yüz hatları inceleme falları da vardır. Klasik edebiyatımızda Kıyafetnâme türünde yazılan eserler, yüze veya dış görünüşe bakarak ruhsal durumun bilgisinden söz eden kitaplardır. (Larousse, 2005: s. 265)

Fal ile ilgili yazılan ihtilacname, kıyafetname, kehanetname, tefe’ülname, yıldızname, hurşidname gibi adlarla anılan eserlere genel olarak Fâlnâme denilmiştir. (Uygun, 2005: s. 19) Bu adlandırmalar, var olan durumdan yola çıkarak ve bu durumları yorumlayarak yeni bilgiler elde etme yollarını gösterdikleri ortak noktada buluşmaktadırlar. Edebiyatımızda bu türde yazılan eserler, yazılma biçimi itibariyle manzum ve mensur olabilmektedir. Bu noktada çeşitli fal türlerini konu alan Arapça, Farsça ve Türkçe birçok eser yazılmıştır.

Fal, toplumun hemen her kesiminde, özellikle önemli kararlar alınacağı zaman bir danışma ve iyiye yorma şeklinde adlandırılabilir. Bir işin sonucunun hayırlı olup olmadığıyla ilgili bilgi edinmek amacıyla bakılan veya baktırılan fallar, kesin hüküm vermemekle birlikte tahmin niteliğindedir. Simgelerin veya işaret olarak adlandırılan objelerin yeterli olmadığı

düşünüldüğü vakit, falın nasıl bakılacağını öğreten, bu iş için kullanılacak metinlerin de yer aldığı fal kitaplarının hazırlanmasına zamanla ihtiyaç duyulmuştur.

2.1.Kuran Falı

Fal bakma eylemi, hayatın geri kalanıyla ilgili merak edilenleri önceden bildiğini iddia eden belli kişiler tarafından, herhangi bir nesne yorumlanarak icra edilir. İnanırcılığı artırmak amacıyla, birçok fal türü kutsal kaynaklara dayandırılmaktadır. Bunların önde geleni Kur'an falıdır. Bu noktada falcılara olan inancın ve güvenin varlığını koruması amacıyla bu kitaplarla fala bakmaya başlanırken bazı dini eylemlerin yerine getirilmesi (abdest alıp namaz kılmak, dua okumak), falı kutsal bir kılıfa yerleştirme fikrinden ileri gelmektedir (Şenödeyici & Koşık, 2015, s. 72-3).

İslami dönemde en yaygın fal türlerinden olan ve hakkında birçok eser yazılmış bulunan fal çeşitlerinden Kur'an ve kitap falına bakılırken, Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere kutsal kitapların yanı sıra, zaman zaman şairlerin divanlarından veya dini tasavvufi eserlerden yararlanılmıştır. Bunlardan bazıları; Hâfız, Hayâlî, Yunus Emre, Niyâzî-i Mısırî, Örfî, Fuzûlî, Atâyî gibi şairlerin divanları, Mevlanâ'nın Mesnevi'si, Sadî-i Şîrâzî'nin Gülistan'ı, Yazıcızâde Mehmed'in Muhammediye'si, Ahmed Mürşîdi'nin Ahmediyye'si, Ahmed Bican'ın Envarü'l- Aşîki'nin yanında; XVII. yüzyılda Vecdi divanı ve Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi de vardır. (Dikmen, Çetin, 2009: s. 5).

Kur'an'ın ilk olarak Arap coğrafyasına indirilmesi, bu türden fallara kutsal bir mahiyet kazandırmıştır. Bu amaçla girişilen teşebbüsler, falları sağlam bir temele dayandırma amacındadır.

Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, Kur'an falının iki farklı şekilde bakıldığını göstermektedir. Bunlardan ilki, harflerden yola çıkarak sonuca ulaşılan yöntemdir. İkinci tür Kur'an falında ise ayetlerin yorumuna dayanarak çıkarımda bulunmaktadır.

Kitap falı, daha çok gözü kapalı olarak Kuran'ı veya başka kitapları açarak sağdaki sayfanın ilk ayetinin veya ilk ayetinin ilk harfinin anlamına bakılarak uygulanmaktadır (Gülhan, 2015: s. 8). Bazı Kur'an Fâlnâmeleri, harflerin yorumuna dayalı olarak yazılmıştır.

“İbnü'l- Arabî ve Caferü'l-Sadık gibi isimlere dayandırılan Kur'an falları, hem bakıldığı coğrafya hem de mucitleri itibarıyla geçmişte gayba duyulan ilginin odak merkezi olmuştur.“ (Şenödeyici, 2015: s.73-3)

İnsanlar, olaylar hakkında bilgi sahibi olmak, kaderinin yönünü değiştirmek, teselli amacıyla veya sadece boş vaktini değerlendirmek amacıyla baktıkları fallardan olumsuz şekillerde de etkilenmişlerdir. Fala odaklanıp, hayatını bakılan fallara göre yaşayan insanlar psikolojik anlamda karamsarlığa sürüklenmektedir. Fâlnâmelerin başında "Gaybı ancak Allah bilir" ifadesinin bulunması (Gülhan, 2015:s.11) olayların sadece hayra yorumlamadan ibaret olduğu anlamına gelmektedir.

Fâlnâmelerde, falın caiz olmadığı konusundaki endişeleri gidermek için “olayların iyiye yorumlamadan ibaret olduğu” anlamına gelen tefe'ül terimi kullanılır. Tefe'ülde bulunmadan önce belli bazı dini eylemler yerine getirilir. Fala başlamadan önce okunması gereken Arapça dualar da bulunmaktadır. Kibleye yönelinerek okunan bu duaların akabinde fala bakılması, bu amaca yöneliktir.

Fâlnâmeler bakılma biçimi olarak üç grupta incelenmektedir. İlk olarak Falü'l-Kur'an adı verilen Kur'an falnameleri, ikincisi kura yöntemiyle bakılan fallar, zar atılarak bakılan kura falnameleridir. Son olarak da Fe'lü'n Nebi, Fe'lü'n Esmâ-i Nebi adı verilen, peygamber adlarına göre bakılan falnamelerdir. (Uygun, 2005: s.20). Peygamberlerin hayra yorma

anlamında tefe'ülde bulunduğu rivayetleri vardır. Yaptığımız çalışma, Falü'l Kur'an adı verilen türe dâhil edilmektedir.

3. TÜRK EDEBİYATINDA FALNÂME

Dünya medeniyetlerinde olduğu gibi Türk toplumunda da fal bakma geleneği söz konusudur. Hemen her toplumda yaygın bir gelenek olarak varlığını sürdüren fal geleneği, klasik edebiyatımızda da çeşitli biçimleriyle kaleme alınmıştır. Edebiyatımızda bu türde, Fâlnâmeler başlığı altında birçok manzum ve mensur eser bulunmaktadır. Birçok şairin şiirine konu olan bu tür, bir şeyi hayra yormak manasında tefe'ül adıyla kullanılmıştır. Türk dünyasında falcılık, çok eskilere dayanmaktadır. Bugün elimizde bulunan en eski fal kitabı Köktürk harfleriyle yazılan Irk Bitig'tir. (Kaya, 2008s. 1)Irk, fala bakmak, bitig de kitap demektir.

Osmanlı döneminde de yaygın olarak görülen tefe'ülün en sık kullanımı kitap falıdır. Şairler, tefe'ül için Kur'an-ı Kerim ve Mevlana'nın Mesnevi'si başta olmak üzere Fuzûlî, Atâyî, Hayâlî gibi önde gelen Osmanlı şairlerinin divanlarının yanında; Hâfız, Örfî ve Enveri'nin divanları, Sa'dî-i Şîrazi'nin Gülistan'ı, Attâr'ın Mantıku't Tayr'ı, Hayretî'nin Divanı, Şeyhi'nin Hüsrev ü Şirin'i, Marifetnâme (Mermer, 2009: s. 368) gibi eserlerden de yararlanmışlardır. 16. yüzyılın önemli şairlerinden olan Zâfî'nin asıl mesleğinin remilcilik olduğu bilgisi mevcuttur. (Gülhan, 2015: s. 4).Bu Fâlnâmelerin dışında yazılmış başka Fâlnâmelerin de yazılmış olması ihtimal dahilindedir.

Falla ilgilenen belli bir kitleden bahsetmek mümkün değildir. Hayatın her alanında, hemen her meslek grubunun falla ilgilendiği bir zaman dilimi mevcuttur. Fal konulu eserler yazan belli bir kesimden bahsedilemeyip bu konuda pek çok örnek vardır. Bunlardan bazıları; yazar, şair, padişah, halk, bilgin, şehzadelerdir.

Cem Sultan'ın Türkçe Divanının arkasındaki bir manzumede Fal, Fâlnâme ve Bir Çiçek Falı metni bulunmaktadır. (Ertaylan, 1949: s. 10).Çiçek falının anlatıldığı Fâl-i Reyhan-ı Cem Sultan; Zâifî'nin kuş falını anlattığı Fâl-i Murgan, kuşlarla ilgili çeşitli inanışları aktarır. Bu falda, Esami-i Murgan başlığı altında 6 grup olarak kuşların adı ve bu grupların başında sırasıyla rakamlar vardır. Falına bakılacak kişi bir kuş ismi söyler ve bu kuş ismi hangi grupta geçiyorsa, o grupların başındaki sayılar toplanır ve çıkan rakam kaçsa o kıtaya gidilir. (Mermer, 2014: s. 410). Ömer Ruşenî Dede'nin Miskinnâmesi, Erzurumlu Hakkı'nın Kıyafetnâmesi de bu konuda sayılabilecek örneklerdendir.

Hız. Ali ve torunu Cafer-i Sadık'a ithaf edilen birçok Fâlnâme kitabı bulunmaktadır. Bunlardan biri, Risale-i Fâlnâme li-Cafer-i Sadık adlı eserdir. 17. yüzyılda yazılmış olan Türkçe ve Farsça Fâlnâme bu konuda sayılabilecek örnek eserlerdendir. Bu eserin Farsça Fal-i Kurban nüshası da bulunmaktadır.

4. MANZUM FALNAME İÇERİĞİ

İncelemeye esas alınan manzum Fâlnâme metninde harflerin karşıladığı anlamlar aşağıda verilmiştir. Metnin günümüz Türkçesine aktarımı, harflerin karşıladığı sembolik anlam, metnin içeriği, sözlük ve dil özellikleri belirtilmiştir.

Elif Harfi: Elif harfi sevinmenin sembolüdür. Tasalanmamanın gerektiği, devlet kapısında iş görüleceğinin dileklerin gerçekleşeceği, umulmadık yerden maddi kazanç sağlanacağı, büyük insanlardan iyilik görüleceğine işaret etmektedir.

Be Harfi: Devlet işinin yakın olduğu bir döneme girileceği, büyük, yüce, yüksek rütbeli, makam mevki sahibi insanlardan iyilikler görüleceği ve sevgiliden vefa görüleceğine işaret etmektedir. Be harfi devlet, idari görev, yüksek rütbe, gizli hazinelere ulaşma, devlet büyüklerinden yardım ve iyilik görme, sevgiliden vefa bulmayı simgelemektedir.

Te Harfi: Maddi ve manevi bakımdan uygun bir döneme girileceği, hacca gitme eyleminde bulunulabileceği, amacına ulaşılabileceği, iyiliklerle geçecek günlerin yaşanacağı bir döneme girileceğine işaret etmektedir. Te harfi, huzur, amacına ulaşma, iyilik ve barışın sembolüdür.

Se Harfi: Se harfi, umulmadık bir yerden maddi kazanç sağlanacağı. olabilecek en iyi döneme girileceği ve bunun için hayırlar yapılması gerektiği, sevap işlemek gerektiğine işaret etmektedir. Hayır yapmanın, sevap işlemenin, maddi kazancın, iyiliklerin sembolüdür.

Cim Harfi: Cim harfi, hayır görüleceğine, kaygı, tasa gibi olumsuz duyguların veya durumların yerini, mutluluk alacağına, belirsiz olan durumların netleşeceğine, fetih kapılarının açılacağına işaret etmektedir. Cim harfi, mübarek bir seferin, fetihin, iyiliklerin, mutluluğun sembolüdür.

Ha Harfi: Ha harfi, başarıların daim olacağına, dayanağın devlet olduğu takdirde olumsuz durumlarla karşılaşmayacağına ve karşılaşılrsa bile kolaylıkla atlabileceğine işaret etmektedir. İyilik, güzellik kapılarının açılacağına ve düşmanların mağlubiyete uğratılacağına işaret etmektedir. Ha harfi muradın gerçekleştiği, güç ve kuvvetin sembolüdür. Aynı zamanda iyilik, güzellik kavramlarını da sembolize etmektedir.

Hı Harfi: Hı harfi, birtakım olumsuz durumların gerçekleşebileceğini, bazı karışıklıkların yaşanacağına işaret etmektedir. Kişinin bu olumsuzluklara takılmaması gerektiği, biraz sabırdan sonra olumlu gelişmeler yaşanacağına, kötü ve olumsuz durumların kısa sürede atlatılacağına işaret etmektedir. Hı harfi, istigfar ve niyeti sabır, karışık durumları simgeler.

Dal Harfi: Dal harfi, bütün sıkıntıların, dertlerin gideceğine ve bunların yerini mutluluğun alacağına, iyi dost, sadık arkadaş edinileceğine işaret etmektedir. Dal harfi, mutluluk, iyilik, arkadaşlık, dostluk ve rahatlığı simgelemektedir.

Zal Harfi: Zal harfi, yaşanılardan ders çıkarılacağına, sevgiliye arka çıkıldığı vakit yaraların kapanacağına, ayrıca fesadın karıştığı işe tövbe etmek gerektiğine de işaret etmektedir. Zal harfi, selamete murada ermek, tövbe etmek, Salih amel işlemenin sembolüdür.

Ra Harfi: Rı harfi, olumlu işlerin olacağına, saadet, mutluluk güneşinin doğacağına, insanlardan saygı, sevgi, ikram ve hürmet görüleceğine, iyiliklere karşı şükür etmek gerektiğine işaret etmektedir. Böylelikle zihinde ve bedende hafiflik hissedileceğine işaret etmektedir. Ra harfi, devlet işi, saygı, sevgi, hürmet, arınmanın sembolüdür.

Ze Harfi: Ze harfi, zahmet çekileceğine, zorluk yaşanacağına, Allah'tan ümidin kesilmemesi gerektiğine, daima sabredip ve bekleyerek işlerin yoluna gireceğine işaret etmektedir. Ze harfi, zorluk, zahmet, sabır ve selameti simgelemektedir.

Sin Harfi: Sin harfi, işlerde selamete ulaşılabileceğine, pek çok yerde iyilik görüleceğine, güzel haberler duyulacağına, toplumlar arasında itibar görüleceğine işaret etmektedir. Allah'ın, bu dönemde kulunu bunlarla mükâfatlandıracağına, hayırlı bir şekilde yarin/ sevgilinin bulunacağına işaret etmektedir. Sin harfi, ferahlık ve mutluluğun, hayırlı bir şekilde muradın gerçekleşeceğinin sembolüdür.

Şin Harfi: Şin harfi, savaşın olacağına işaret etmektedir. Hayra işaret değildir. Düşmanla savaşılacağına ve sonunda düşmana galip gelineceğine işaret etmektedir. Şin, savaş ve nasihatın sembolüdür. Sabırla zafere ulaşılacağını simgelemektedir.

Sad Harfi: Sad harfi, biraz sabırdan sonra işlerin yoluna gireceğine. azalan umudun, yeniden yeşereceğine, tasa, kaygı, gamın azalacağına işaret etmektedir. Muradın gerçekleşeceğine, bir süre daha mutluluğun daim olacağını simgelemektedir.

Dad Harfi: Dad harfi, zorlu bir döneme girileceğine, zorluklardan sonra yeni işlerin, yeni sayfaların açılacağına işaret etmektedir. Dad harfi, darlık, zorluk, güçlük sembolüdür.

Tı Harfi: Tı harfi, talihin falı açtıran kişiden yana döneceğine işaret etmektedir. Tı harfi, temiz bahtı simgelemektedir.

Zı Harfi: Kedersiz, tasasız, bolluk bereket dolu bir döneme girileceğine işaret etmektedir. Dileklerin çok yakında ve çabucak bir şekilde, istenilen biçimde gerçekleşeceğine da işaret etmektedir. Zı harfi, iyiliğin, muradın, zaferin simgesidir.

Ayn Harfi: Ayn harfi, göz aydınlığının olacağına, düşmanın eyleminin boşa çıkacağına, üzülmemek gerektiğine, işlerin yoluna gireceğine işaret etmektedir. Tövbe harfidir. Sabır, göz aydınlığını simgemektedir.

Gayn Harfi: Gayn harfi, işlerin karmaşık bir dönemden geçeceğine, çözülemeyeceğine, çıkılmaya niyet edilen seferin gerçekleşemeyeceğine işaret etmektedir. Yapılan hataların akabinde, tövbe edip Allah'tan af dilenmesi neticesinde işlerin ancak bu şekilde yoluna gireceğine işaret etmektedir. Gayn harfi, karmaşık bir dönem, sefere çıkamama ve tövbeyi sembolize eder.

Fe Harfi: Fe harfi, ayrılığın gerçekleşeceğine, sıkıntılı bir dönemde bulunulacağına işaret etmektedir. Takdirde bir hikmet olduğuna, fakat tövbeyi elden bırakmamak gerektiğine de işaret etmektedir. Menfaatin ön plana çıktığı durumlarla karşılaşılabilmesine de değinmektedir. Ayrılık, sıkıntı, tasa ve menfaatin sembolüdür.

Kaf Harfi: Kaf harfi, yoldaşlardan ve ululardan yardım göreceğine, hayırlı muhabbetlerin olacağına, devlet kapısının görüldüğünü işaret etmektedir. Her el verene, el vermemek gerektiğine de değinmektedir. Hayır ve rahatla dosta yetişmenin sembolüdür.

Kef Harfi: Kef harfi, iki yüzlü insanların olmayacağına, etraftaki kişilerin kişi için yeterli olacağına, hayır kapılarının açılıp, mutluluğa ulaşılacağına işaret etmektedir. İstiğfar etmenin, kanaat etmek gerektiğinin, mutluluğun, hayır kapılarının sembolüdür.

Lam Harfi: Lam harfi, mutluluk kapılarının açılacağına, Allah tarafından yardım görüleceğine, mutlu günlerin görüleceğine, her yaşananın bir hikmeti, bir sebebi olduğuna işaret etmektedir. Mutluluğun, nimet ve hayra ermenin, devlet kapılarının açılacağına sembolüdür.

Mim Harfi: Mim harfi, maddi anlamda kazanç sağlanacağına, rızkın misliyle artacağına, altın kapıların açılacağına işaret etmektedir. Bahtın, kişinin yüzünü güldüreceğine işaret etmektedir. Maddi kazancın, sabrın, bol rızkın sembolüdür.

Nun Harfi: Nun harfi, Allah'ın birçok ulu nimetini kişiye sunacağına, hayırlı, bahtlı bir döneme girileceğine, rahatlık ve hayra işaretir.

Vav Harfi: Vav harfi, mübarek diye nitelendirilmektedir. Mutluluk kapılarının açılacağına, her taraftan vefalı yaklaşımlar görüleceğine işaret etmektedir. Murada ermenin, vefanın, mutluluğun sembolüdür.

He Harfi: He harfi, malın zarara uğrayacağına, bu sebepten dolayı bıkip, usanılacağına yıkımın, maddi zararın gerçekleşeceğine işaret etmektedir.

Lamelif Harfi: Yaşanan olumsuz gelişmelerden dolayı ümidin kesilmemesi gerektiğine, işlerin yoluna gireceğine işaret etmektedir. İşlerin karışacağı, zahmet çekileceğinin, tövbe ve istiğfarın sembolüdür.

Ya Harfi: Nimetlerin görüleceği, yaz kışın iyilik ve güzellikle geçeceğine işaret etmektedir. Hayır ve sevinmenin sembolüdür.

5. TRANSKRİPSİYONLU METİN

Ḥazā Fāl-u Qur‘ān’ül ‘Āzim

Kaçan eyü fāl olursa dilde
Nebidendür ḥaḳıḳat bu rivāyet

Buyurmuşdur heves eyleñ bu fāla
İnānmayānlaruñ olmaya dinî

Dilerseñ kidutasın Fāl-ı Qur‘ān
Dilerseñ ‘ināyet eyleye Āllah

Şalavāt idesen üç kez resüle
Oku lā havle vü el Muşhafa ur

Yedinci saṭra dek çün şaya ḥarfi
Yedinci kāğid açub oku gıl

‘Aceb ṭāl’idürür bu fāl-ü hemze
Bu fālün isteyene irdi sa‘ādet

Nitekim el şanārsın el viriser
Ferah peydā olur bu cān u dilde

Kim bunda yeg bulunmaz fāl-ı beḳāyet
Münāsibdür bilesiz cümle ḥāle

Müselmān urmağıl hergiz adını
Arı ābdest alasin ire ğufrān

Oḳu üç Fātiḥa üç ḳulhuvallah
Ki cümle işüñüz döne uşüle

Āçıb sağ yana baḳ ne gelür gör
Ki ‘āḳıl ādemiler ṭuya ḥarfi

Bulınur derdüñe derman ānda bil
Kimüñ ‘aklı iriserdür bu remze

Zehi devlet bu resme kıldı ‘ādet
Ki maqşūda şafā birle iriser

Ḥarfü’l-Elif

Eğer elif gelürse ögdi fālūñ
Ne gam yirsin saña devlet irübdür

Gele şanmāduğūñ yerden deremler
Ümiz oldur sevinmek ola hālūñ

Neden dirseñ murāduñ haq virübdür
Göresin düşmen olāndan keremler

Ḥarf-i Be

Eğer be gelürse devlet yaqındur
Ululardan şafālar bulırsarsın

Mebāda qaçan ire diyesen
İrüser gizlü gence bir hoş aqındur

Ki yārūñde vefalar bulırsarsın
Kāmışda şabırla şeker yiyesen

Ḥarf-i Te

Te geldi ki tevfiqe iresen
Salāhiyyet maqāmına iresen

Sevinüben hemişe gelisersin
Ki hacca varmağa yola giresen

Gerek maqşuduñı ānda bulasan
Ki eylükle hemişe bulırsarsın

Ḥarf-i Se

Eğer se geldise sañā zehi fāl
Ki bundan yeg dahı ne olısar ḥāl

Sevāb işle hemişe ḥayra düriş
Gele şanmāduğūñ yerde sañā māl

Yedügiñ cirb şirin şeker u bāl
Sañā dahı vüyek el vire bu iş

Ḥarf-i Cim

Çü cimdür dirsens alemce malı
Gide guşsa gele şāzi yerine

İriserdür sañā ğaybı fütūhun
Kenārında bulub şāhib cemāl

Gören bahtunı bahtuna yerine
Ki ḥaddi olmayısar ol fütūhun

Ḥarf-i Ḥā

Eđer ḥa gelse ḥānla fālūñde beḳādur
Ḳapular āçıla sañā yenile

Gerek kim devletūñ dura ḫayana
Ki devlet yancısı muḥkem beḳādur

Ki düşmenler ḳamu sañā yenile
Ḥasuduñ guşşalardan oda yāña

Ḥarf-i Ḥı

Eğer ḥı gelse vardır sañā teşvîş
İşūñ igen gerü ḳalmaz mu‘atḫal

Belādan urtulāsın olasın Őāĝ
Neden olmuş ola bir ile tefiŐ

Yaında olısar ayra mbeddel
Sa‘ādetle yiyesn bāl ile yāĝ

arf-i Dāl

Eĝer dāl olsa ayradur delālet
Olāsın āŐına Őāib dilesen

Gele Őāzi gide cmle melālet
Sa‘ādetmend olasın ādla sen

arf-i Zāl

Ānu kim zāl gelmiŐ olā fāl
Sa‘ādet pŐt-i yād odısa yāre

Meĝer tevbe kl afāŐid işine
Mezemettdr arabe irdi alı

Nite ola gide ondaĝıyāra
Pes eyle etmeden dāı işine

arf-i R

Eĝer rā geldise devlet uyānd
alāyk ortasında ārta ‘izzet

Revādur ger kılasın Őkr (¹)² minnet
Sa‘ādet Őem‘i sāzyla boyānd

Seviser cān u dilden amu millet
Seāved uyandı ādm iffet

² Vezin gereĝi “u” sesi eklenmiştir.

Harf-i Ze

Eğer zedür çekerdır bunda zahmet
Ümidin kesmeyüb daim umāsı

Belin tevbe kuşāğıyla kuşānsun
Yine hađdan iriše lütf u himmet

Çona devlet yuvasında hümāsı
Hemişe nefis putların uşatsun

Harf-i Sin

Eğer sindür selamet olusarsın
İşidesin geliser hoş haberler

Çü hađdan iriserdür sañā yarı
Ki cümle yirde eyülük bulırsarsın

Çılālar ‘itibārı mu‘teberler
Bulırsarsın hayırla sevgili yarı

Harf-i Şin

Eğer şindür savāşdurd üşmān ile
Hazer kııl sen yāvuzdan şaklı özün

Revādur ger dutarsañ desti tevbe
Velikin ‘ākıbet düşmen³ yenile

Tā eyülük yüzine baça gözün
Çılasın ‘ākıbet sen ‘azm-ı kabe

Harf-i Şād

Eğer şād ola āz dem şabr idesin
Perākende işüñ cümle dirile⁴

³ Vezin gereği hecenin açık okunması için “düşmen“ şeklinde okuma yapılmıştır.

⁴ Tahmini olarak y sesinden önce bir elif (I) harfinin yazılmadığını düşünmekteyiz.

Murāda iresen bîgam olasın
Nice⁵ serkeşleri ince yedesin

Ki ölmüş gönülün bunda dirile
Sa‘âdet birle hemdem olasın

Ḥarf-i Dād

Eğer dād ola işdür oldı düşvār
Çün āzgun oldı sende bunca ef‘al

İrişe yeni devlet bir nefesde
Nice āyaqlara seni ātdı düşvār

Ye yatlu eyüdü neylesün fāl
Ziyāde olmağı olsa hevesde

Ḥarf-i Tı

Eğer tādur sañā yār oldı tālī‘
Tevāret bāğını da kıldı tezyin

Mübārekdür bu fālün hacetlüdür
Ki devlet āy (ı) şimdi oldı tālī‘

Ululuğ tācıdur hāl oldı ta‘yin
Bu fāl ıssı hemişe bahtludur

Ḥarf-i Zı

Eğer zıdır olıarsın muzaffer
Eğer toprak dutarsañ ola āltun

Murāda iresen ivme yakında
Ki vaktiñ olmaya hergiz mükedder

⁵ Vezin gereği, sözcüğün “nic“ şeklinde okunması daha doğrudur.

Gerek vārduqça devlet ārta her gün
Sevinesin tavārlarda igende

Ḥarf-i ‘Ayn

Eğer ‘ayn ola ‘ayn-ı devletüñ vār
Eğer qaşd ide düşmen ögmeye hiç

Melül olma bu işde ğam yimesen
Onāsın oquduqları yere vār

Ne iş dutsa qāla mühmel ola piç
Olmalı olmayā ki dimeyeseñ

Ḥarf-i Ğayn

Eğer ğayn ola ğāyet ola teşvîş
Niye kim el şanursa virmeĝe el

Taşadduq eylesün tevbe quluben
Çapuz de kolıyardur dutduĝun iş

Sefer kıılmaqlıĝında baĝlana yol
Sevine tanrıdan eyülük buluben

Ḥarf-i Fe

Eğer fādur firaqdur āyrılıqdur
Eğer çivārdurur oldu sataqdir

Mażarrat vār sonunda menfa‘at vār
Melālet vār içinde hayrluqdur

Velikin tevbeden kılmaya taqşir
Ki bunda dürlü şerden menfa‘at vār

Ḥarf-i Kaf

Āçasın muşhafı çünkü gele qāf

Sañā devlet iriše bilgil haqdan

Niye kim el şarırsa el viriser
Kişiyle söyleşüben urmağıl lāf

Seçesin bātıı bir demde haqdan
Sañā düşman olanlar yalvārsar

Harf-i Kef

Eğer kâf ola vār sende kifāyet
Ser-ā-ser ā'leme meşhur olasın

Niçe meskenlere hayruñ iriše
Sañā doğru derem yoqdur kināye

Halāyık ortasında nur olasın
Senüñ ile sa'adet el viriser

Harf-i Lām

Göresen fālūñ üçün lām geldi
Bilürsen t̄ali'üñ mesut olubdur

Hemişe vaqtuñe 'ayş u tarabvār
Ki üstüñe şerif eyyam (1)⁶geldi

Ki haqdan 'ākibet maħmud olubdur
Velikin kimsede bunda sebep vār

Harf-i Mim

Eğer mim ola ħarfün cem' ola māl
Āçıla üstüne āltun ħapular

Olāsın baħtlu baħtlu raħat
Sa'adet yüz dutuben ħoş ola hāl

⁶Vezin gereği 'ı' sesi eklenmiştir.

Niceler karşıña kıla tapular
 Qalāsın devletiyle hoş feragat

Ḥarf-i Nun

Qaçān kim fālūñe çün nun geldi
 Şu demler muşhafı girü yumāsın

Göñülden geçmedüñ ni'met bulāsın
 Elüne bir dükenmez hun geldi

Ulu nimetlerü haqdan bulāsın
 Keremlü bir server kişi olasın

Ḥarf-i Vāv

Eğer vāv olsa varlık yüz dutısar
 Mübarekdür bu fālūñ şāz olasın

Vefālar bulāsın sen her taraftan
 Velāyet buyrığına yüz dutısar

Sevinüb guşşadan āzād olasın
 Vefāyle naşibin vār şerefdin

Ḥarf-i He

Eğer hādūr ola mala helākat
 Bezer bu guşşadan zaḥmet çekiser

Erer māl ıssına işine āndan melālet
 Melālet göre çünki çökiser

Ḥarf-i Lāmelif

Gelürse lāmelif şuridedür qāl
 Yakın müddette iğen düşman düşman

Ümizin kesmeyüb bu fālūñ ıssı

Hüner kılmak gerek niyet ola hâl

Hakiki bu yoldasın sen sañā düşmen

Ki bu nev'e değil her hâlün ıssı

Harf-i Yâ

Eğer yâ gelse çekmez kimsene

Ulular birle sen hemdem olasın

Eyülerden ola sende 'alâmet

Geçer hoşluğuyla kışuñ ve yazıñ

Ki şâhib hüsniyle mahrem olasın

Ki hayrundan gören göre 'alem temâmet

6. SONUÇ

İnsanoğlunun doğasında var olan merak duygusu ve olacak olayları önceden bilme/öğrenme isteği, onları bu duygularını tatmin etmek için birtakım yöntemler bulmaya sevk etmiştir. Bulunan yöntemlerden biri de falcılık olup, bu konuda belli yollar izlenmiştir. Daha sonra insanlar, fal bakma ritüellerini konu alan, fala nasıl bakılacağını ya da nasıl yorumlanacağını açıklayan eserler yazmışlardır. Bunlardan biri de Kuran kullanılarak fal bakmayı açıklayan fâlü'l-Kur'an metinleridir. Çalışmamıza esas aldığımız metin bir Kur'an falıdır.

Bu çalışmada da bu tür bir fâlnâme metni olan Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Yazma Eser salonunda kayıtlı ASL594 Mec. 52 numaralı mecmuanın 72b-75a yaprakları arasındaki metin incelenmiştir.

Harekesiz şekilde yazılmış olan metin, 3 yapaktır ve 100 beyitten oluşmaktadır. Metinde, *dal*(د) ve *ha* (ح) harfleri ikişer beyit, geri kalan diğer harfler üçer beyitle yorumlanmıştır. Aruzun mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün kalıbıyla yazılmıştır.

Metinde fal ögesi olarak değerlendirilen 29 harfin 23 ü iyi, 5 i olumsuz anlamda simgelenmektedir. Manzumede harflerin karşıladığı mana itibariyle olumlu ve olumsuzluğu simgeleyen harfler vardır. Bunlardan *ze*, *şin*, *dad*, *gayn* ve *fe* harfleri olumsuz durumların gerçekleşeceğine yorumlanmaktadır. Bu harfler, ayrılık, savaş, gerçekleşmeyen sefer, güçlük, zorluk durumlarına işaret etmektedir. Bu harflerin dışındaki harfler rızıkla, işlerin iyi bir şekilde sonuçlanacağı, maddi kazanç sağlanacağı, iş hayatında aksamalar yaşanmayacağına işaret etmektedir.

Eser, dil özellikleri itibariyle Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini barındırmaktadır. Gelecek zaman eki ısar/-iser, bildirme eki -durur/ -dürür şeklinde imla edilmiştir. Bunların dışında, ivermek, dükenmek, ıssı, tapu, oñ- gibi sözcüklerin bulunması metnin en geç 15. yüzyılda yazıldığını göstermektedir. Metin, akıcı ve sade bir üslupla yazılmıştır.

KAYNAKÇA

Ayyıldız, S. (2017). "Hitit Dünyasında Fal Anlayışı" , Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 42

Çakı, A. (2015), *Zihniyet Dünyasının Yansıması Olarak Falnameler: Kefeli Hüseyin'in Razname Adlı Eseri*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, Yüksek Lisans Tezi.

Devellioğlu, F. (1993), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları

Dilçin, C. (2009), *Tarama Sözlüğü*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları

Dikmen, M., Çetin, K. (2016). *Klasik Türk Edebiyatında Tefeül Geleneği ve Kitap Falının Şiire Yansıması*, The Journal of Academic Social Science Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3687> Number: 49 , p. 191-204, Autumn I 2016

Gülhan, A. (2015), *Türk Kültüründe Fal ve İsimlerle İlgili Bir Manzum Falname Örneği*, İstanbul, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, sayı 15

Gündüz, Ş. (1992), *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara, Vadi Yayınları.

Güneş, E. (2013), *Su Falı, Kahve Falı, ve Tarot Kafelerine Gidenlerin Din Psikolojisi Açısından Değerlendirilmesi (İstanbul Örneği)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi

İslam Ansiklopedisi, c. 4, İstanbul, 1945

Kanar, M. (2011), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul, Say Yayınları

Kartalcık, V. (2000), *Falname*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, Yüksek Lisans Tezi

Kaşani, A. (2004), *Tasavvuf Sözlüğü*, İstanbul, İz Yayınları

Mermer, A. (2009), *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Ankara, Akçağ Yayınları

Mermer, A. (2014), *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Ankara, Akçağ Yayınları

Meydan Larousse, c 11, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, s 265

Parlatır, İ. (2014), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, Yargı Yayınevi

Şamil İslam Ansiklopedisi, (1990), Şamil Yayınevi, c. 3, İstanbul

Şenödeyici, Ö., Koşık, H.S.(2015), *En Muteber Kaynaktan Gaybı Öğrenmek*, *Journal of Turkish Language and Literature Volume:1 Issue:1 Summer: 2015* 71-96, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

Uygun, A. (2005), *El Falı*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, Yüksek Lisans Tezi

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.turkedebiyatiisimlersozlugu.com

www.osmanlicaturkce.com/

<http://www.lugatim.com/>

<http://www.turkoloji.hacettepe.edu.tr/tezler2.shtml>

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp>